

NATUURVRIENDELIJKE OEVERS DECORATIEF OF EFFECTIEF?

Tekst Dorien ter Veld

Vanwege de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) leggen we in Nederland tussen 2009 en 2027 bijna 7.000 kilometer natuurvriendelijke oevers aan. Doel: een verbetering van de ecologische waterkwaliteit. Kosten: 400 miljoen euro. Effect: onduidelijk. Pardon? Hoe kan een dure maatregel waarvan het effect onzeker is, zo populair zijn? Verbeteren we echt de waterkwaliteit? Of zijn we bezig met decoratie?

Ze hebben een hoge aaibaarheidsfactor, die natuurvriendelijke oevers. Dat wil zeggen: waterkanten die doorgaans geleidelijk aflopen en waar in het water en op het aangrenzende land een geschikt leefmilieu kan ontstaan voor planten en dieren. Maar 'mooi' is dus niet de officiële motivatie voor de aanleg ervan. We doen het omdat natuurvriendelijke oevers zouden bijdragen aan de waterkwaliteit, die in grote delen van Nederland volgens de Europese Unie nog onder de maat is. En deze populaire KRW-maatregel mag wat kosten.

Hoeveel precies weet Frank van Gaalen van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL): "Volgens de Nederlandse stroomgebiedbeheerplannen van 2009 wordt in Nederland tussen 2009 en 2027 ongeveer 4,2 miljard euro geïnvesteerd in alle KRW-maatregelen. Ongeveer 10 procent hiervan is dus gereserveerd voor natuurvriendelijke oevers. Het is wel zo dat daarbinnen verschillende maatregelen worden gecombineerd. Onder de aanleg van bijna 7.000 kilometer natuurvriendelijke oevers, valt zo'n 2.500 kilometer beekherstel."

Wat kost een natuurvriendelijke oever nu per strekkende meter? De *Handreiking Natuurvriendelijke Oevers* uit 2009 van de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (Stowa), houdt 45 euro per meter aan, met een bandbreedte van 20 tot 160 euro per meter. Dit komt overeen met de ervaring in de praktijk. Elbert Schrama, strategisch adviseur bij hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK): "Als normbedrag hanteren wij 60.000 euro per kilometer zonder beschoeiing en 120.000 euro per kilometer met beschoeiing. Het grootste deel van de kosten zit doorgaans in de grondverwerving en grondwerk. Andere kosten zijn planvorming, oeverbeplanting en directievoering. Wat de precieze kosten zijn, hangt af van de locatie, het ontwerp en de mogelijkheid om werk met werk te combineren."

EFFECT ONBEKEND

Sinds 2009 is in Nederland al ruim 2.500 kilometer natuurlijke oever aangelegd, maar is de waterkwaliteit daardoor ook verbeterd, zoals de Europese KRW eist?

Bas van der Wal, onderzoekscoördinator watersystemen bij Stowa: "Dat weten we niet. De maatregel is in onze stroomgebiedbeheerplannen terechtgekomen op basis van veronderstelde effecten. De waterschappen monitoren wel wat de effecten zijn, maar hun resultaten zijn vaak incompleet en onderling slecht te vergelijken."

Om te bepalen in hoeverre natuurvriendelijke oevers bijdragen aan het halen van de KRW-doelen, meten waterschappen volgens de KRW-methodiek in welke mate plankton, waterplanten, macrofauna en vissen voorkomen. Deze KRW-maatlatten zijn gekozen omdat de aanwezigheid van deze organismen iets zegt over de ecologie van het water.

Waterschappen meten en rapporteren, maar blijkbaar kan dus niemand aantonen dat natuurvriendelijke oevers bijdragen aan het halen van de KRW-doelstellingen. Toch moet het PBL iets concluderen. Frank van Gaalen: "Klopt. Eind 2015 moeten alle lidstaten de nieuwe stroomgebiedbeheerplannen voor de komende zes jaar indienen bij de Europese >

Commissie. Het is onze taak te evalueren of de maatregelen in de Nederlandse plannen voldoende zijn om de KRW-doelen te halen. Geen eenvoudige taak, want het is lastig om de versnipperde specifieke meetresultaten die er nu zijn, te vertalen naar een algemene conclusie over het effect van natuurvriendelijke oevers op de waterkwaliteit. Op dit moment is onze conclusie dat we met de huidige plannen tot 2027 in maximaal 40 procent van de wateren alle KRW-doelstellingen halen.”

“Voor de volgende periode, die loopt vanaf 2015, zijn nu alleen maar conceptplannen beschikbaar. Het lijkt erop dat waterbeheerders zo’n 20 procent minder natuurvriendelijke oevers willen gaan aanleggen. Wat dat betekent, ook voor het kostenplaatje, weten we nog niet. In ieder geval bleek uit onze evaluatie van de plannen van 2009 dat natuurvriendelijke oevers relatief duur zijn, als je rekening houdt met het onzekere effect dat ze hebben. In combinatie met beekherstel bleken natuurvriendelijke oevers wel een effectieve maatregel.”

ZONDE VAN HET GELD?

Hoe past dit beeld binnen de eis van de Kaderrichtlijn Water dat maatregelen ‘haalbaar en betaalbaar’ moeten zijn? We stevenen af op een dikke onvoldoende van Brussel. Bovendien zijn we zelf onzeker over het effect van een van onze duurste KRW-maatregelen. Moeten we dan niet stoppen met het aanleggen van die natuurvriendelijke oevers en kiezen voor geschiktere maatregelen? De betrokkenen die we raadplegen, vinden allemaal van niet, overigens om uiteenlopende redenen, die we even op een rijtje zetten:

1. Er zijn goede verwachtingen

Frank van Gaalen (PBL) stelt – ondanks het ontbreken van keihard cijfermateriaal – toch te verwachten dat natuurvriendelijke oevers de waterkwaliteit verbeteren.

“Die verwachting is niet uit de lucht gegrepen. Uit meetresultaten van waterschappen blijkt dat natuurvriendelijke oevers een positief effect kunnen hebben op de ecologie. Een goede ecologie is naast een goede chemie belangrijk om te kunnen voldoen aan de Europese eisen. Volgens onze berekeningen is het echter wel zo dat er nog eenzelfde hoeveelheid aan oevers bij moet komen, willen we in alle wateren de KRW-doelen halen. Wat haalbaarheid betreft zouden waterschappen nu vooral moeten focussen op de juiste locaties.”

Dit is precies wat ook Stowa vindt. “Het vervelende is nu”, aldus Van der Wal, “dat de Kaderrichtlijn Water de waterbeheerders min of meer dwingt tot onhandige locatiekeuzes. Waterschappen leggen al decennialang natuurvriendelijke oevers aan, maar ze zijn anders gaan werken omdat alleen waterlichamen en stroomgebieden vanaf een bepaalde omvang onder de KRW-rapportageplicht vallen. In Nederland valt zo’n 50 procent van alle wateren buiten de rapportageverplichting. In sommige provincies zelfs meer dan 80 procent. Brussel wil gewoon niet van elk slootje weten hoe het ervoor staat. Jammer, want kleine wateren die ‘niet meetellen’ hebben qua ecologie vaak meer potentie dan grote waterlichamen.”

De waterschappen bekijken nu of kleinere wateren, zoals zijtakken van beken, voor de rapportageplicht niet tóch onder grotere watersystemen kunnen vallen. Van Gaalen: “Dat zou recht doen aan de realiteit en we zouden beter scoren in Brussel.”

2. Voortschrijdend inzicht

Van der Wal (Stowa) noemt nog een reden om te blijven investeren in natuurvriendelijke oevers: “Waterbeheerders hebben tijd nodig om kennis te integreren in hun aanpak. Om hen te ondersteunen, hebben we vanuit Stowa in 2011 de *Handreiking Natuurvriendelijke Oevers; een standplaats-*

Tussen 2009 en 2027 legt Nederland 7.000 kilometers natuurvriendelijke oevers aan

KADERRICHTLIJN WATER

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) streeft naar een goede waterkwaliteit in de Europese stroomgebieden. Deze moet uiterlijk in 2027 op orde zijn, zowel chemisch als ecologisch. De lidstaten bepalen zelf via welke maatregelen ze de KRW-doelstellingen bereiken. Belangrijk is dat de plannen haalbaar en betaalbaar zijn. Sinds onze eerste Stroomgebiedbeheerplannen van 2009, staat de aanleg van natuurvriendelijke oevers hoog op de agenda.

benadering gepubliceerd. Deze benadering houdt in dat oevers daar aangelegd moeten worden waar ze de grootste slagingskans hebben. Lijkt een open deur, maar het gaat in de praktijk vaak mis. Aanleg en onderhoud van een rietoever die pal in de wind ligt, is bijvoorbeeld minder zinvol en veel duurder dan wanneer zo'n oever in de luwte ligt. Volgens de standplaatsbenadering moet je minimaal rekening houden met een aantal omstandigheden, waaronder grondsoort, voedselrijkdom van de grond en de hoeveelheid inkomend licht. Nog een voorbeeld: op locaties met veel meststoffen in het water, ontstaan snel algen, waardoor er geen ruimte is voor een gezonde onderwatervegetatie. Zo bereik je geen succesvolle oever in de zin van de Kaderrichtlijn Water. Overigens betekent dit niet dat de oever niet waardevol kan zijn voor bijvoorbeeld vogels. Om waterbeheerders een handzaam model te bieden hebben we in 2014 de belangrijkste ecologische sleutelfactoren verwerkt tot een checklist van negen stappen.”

Het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) houdt al sinds 2009 rekening met de fysieke omstandigheden bij de keuze van de locatie en inrichting van een natuurvriendelijke oever. HHNK-ecoloog Gert van Ee: “Door uit te gaan van de natuur in plaats van de techniek, zijn de kosten voor aanleg en onderhoud van een natuurlijke oever soms echt nihil. Op sommige plaatsen kan alleen aangepast onderhoud al zorgen voor het ontstaan van een natuurlijke oever die goed scoort op de KRW-maatlatten.”

3. Mooie oevers zijn een kerntaak

Ook los van de KRW, los van verwachtingen en los van mogelijke efficiëntieslagen, is het volgens het PBL begrijpelijk dat waterbeheerders natuurvriendelijke oevers aanleggen. Van Gaalen: “Inrichting en beheer van wateren behoren tot de kerntaak van waterschappen. De aanleg van natuurvriendelijke oevers is een maatregel die zij relatief makkelijk zelf

kunnen uitvoeren en er bestaat maatschappelijk draagvlak voor. Ze zijn mooi en de belastingbetaler ziet letterlijk iets terug van zijn geld.”

Ron van der Zaken, programmamanager KRW bij HHNK: “Wij leggen natuurvriendelijke oevers aan omdat ze passen in het robuuste landschap dat we willen. Maar we werken ook met specifieke doelen voor oevers. Sommige plekken zijn bijvoorbeeld uitermate geschikt voor vissen. Als we kostenefficiënt een vispaaiplaats kunnen aanleggen die niet voldoet aan de KRW-eisen, is dat toch iets wat we belangrijk vinden.”

4. Er zijn ook maatschappelijke baten

Belangrijk in dit verhaal is dat de KRW niet alleen eist dat maatregelen haalbaar en betaalbaar zijn. Ze moeten ook maatschappelijk iets opleveren. Van der Zaken van HHNK: “Maatschappelijk draagvlak is voor ons niet genoeg. In onze besluitvorming kijken we naar de totale maatschappelijke baten en niet alleen naar de waterkwaliteit. Bij de aanleg van natuurvriendelijke oevers kijken we dus niet alleen naar de ecologie, maar ook naar mogelijkheden voor waterberging, oeverbescherming, recreatie en educatie. Dit jaar hebben we bijvoorbeeld een project gedaan met basisschoolkinderen. Spelenderwijs leren ze hoe belangrijk flora en fauna zijn voor schoon en gezond water. Ook betrekken we de hele omgeving bij oeverprojecten doordat vrijwilligers onder begeleiding van een ecoloog kunnen helpen met monitoring.”

GUILTY PLEASURE

Conclusie? Natuurvriendelijke oevers hebben een prijskaartje en de investeringen lijken niet altijd in verhouding te staan tot de mate waarin oevers helpen om de doelen voor waterkwaliteit van de Kaderrichtlijn Water te halen. Tegelijkertijd lijkt het bestaan van de KRW-doelstellingen uiteindelijk voor niemand doorslaggevend. Ook zonder eisen vanuit Brussel zouden we investeren in natuurvriendelijke oevers. Ze zijn prima geschikt om lokaal specifieke ecologische doelen te halen, de belastingbetaler ziet dat er iets gebeurt.

En eerlijk is eerlijk, we vinden ze ook gewoon mooi. Heel overdreven gezegd lijken natuurvriendelijke oevers een nationaal *guilty pleasure*. Al zouden we ons een stuk minder *guilty* voelen als onze kleinere wateren ook onder de KRW-rapportageplicht zouden vallen. |

Meer informatie over aanleg en onderhoud van natuurvriendelijke oevers is te vinden op de website van de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (Stowa).

<http://natuurvriendelijkeoevers.stowa.nl>